

Масові акції протесту приватних підприємців, чорнобильців, афганців, «дітей війни», учителів, медичних працівників, водіїв автобусів і низки інших соціальних прошарків і категорій громадян, що прокотилися по Україні в 2011 році, змусили владу усвідомити, що головну загрозу для неї представляють не опозиційні політичні партії, які правлячому режиму наразі успішно вдалося загнати в «резервацію», а нові громадські організації, що набирають силу на хвилі протестних настроїв, що піднімаються.

Не можеш перешкодити – спробуй очолити

Щоб не допустити їх об'єднання в єдиний соціальний рух за типом польської «Солідарності», політтехнологи Партії регіонів вирішили перехопити ініціативу в цьому питанні. По-перше, з їхнього подання влада, відкривши низку кримінальних справ за фактами розбазарювання власності керівництвом Федерації профспілок України, змусило його припинити і так нечисленні і рідкісні акції протесту проти зростання споживчих цін на товари першої необхідності і житлово-комунальних тарифів. Після відставки з поста голови ФПУ Василя Хари, чия активність підживлювалася виключно захистом шкурницьких інтересів, і обрання на цей пост Юрія Кулика, про профспілки взагалі нічого не стало чути.

По-друге, після осінніх масових виступів чорнобильців і штурму Верховної Ради афганцями, викликаних урізуванням їм соціальних пільг і дотацій, Кабінет Міністрів зумів підкупити їхніх лідерів разовими подачками і обіцянками, і тим самим розколоти ці дві потужні протестні групи.

Громадську організацію «Союз Чорнобиль» влада взагалі ухитрилася «згвалтувати» за повною програмою. Це виразилося в тому, що для переобрання на новий термін беззмінного і такого, що скомпрометував себе догодженням перед правлячим режимом, Андреева, правоохоронні органи восени минулого року заарештували в Харкові кількох авторитетних активістів, які могли скласти йому реальну конкуренцію, а на саму звітно-виборну конференцію в Києві за допомогою міліції не допустили найрадикальніше налаштованих делегатів. Показово також, що проведення цього заходу освятив своєю особистою присутністю тодішній перший віце-прем'єр Андрій Клюєв.

Імітація владою структур «громадянського суспільства»

Нинішня влада вирішила підійти до питання перехоплення ініціативи та формування «псевдогромадянського суспільства» в Україні системно. За інформацією журналу «Тиждень», ціла мережа так званих громадських рад і організацій діє при Кабінеті Міністрів і Верховній Раді. Їхня головна мета – за вказівкою згори намагатися вкидати в громадську думку потрібні на даний момент тези, ініціювати законопроекти, критикувати опонентів, підтримувати необхідний градус уваги і дискусії відносно теми, в якій зацікавлені замовники. Голови таких громадських організацій – найчастіше

«зіц-керівники», а то й просто помічники народних депутатів або працівники апаратів міністерств. Особливо характерні такі організації в соціальних сферах, які не асоціюються з фінансовою вигодою і великими грошовими потоками, – спорту, медицини, освіти, соціальної політики і тому подібне. Зате замовники з «грошових» міністерств – фінансів, вугільної промисловості, економіки – віддають перевагу кишеньковим експертним центрам та аналітикам.

25 січня 2012 року за указом Президента нібито для поліпшення співпраці громадських організацій з державними органами була створена спеціальна Координаційна рада. Її головою Янукович призначив свого радника – начальника Головного управління Адміністрації Президента Марину Ставнійчук. 26 березня Президент затвердив Стратегію державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні і першочергові заходи з її реалізації. Приблизно в цей же час громадськості була презентована доповідь Національного інституту стратегічних досліджень «Про стан розвитку громадянського суспільства в Україні».

22 березня Верховна Рада ухвалила новий Закон про громадські об'єднання. Він містить ширше визначення терміну «громадські об'єднання», як організацій фізичних осіб, громадських союзів, об'єднання юридичних осіб приватного права з можливістю членства в них фізичних осіб.

І хоча з великою ймовірністю можна стверджувати, що новий закон чекає така ж доля практичного ігнорування владою, як і ухваленого в 2011 році закону «Про доступ до публічної інформації», він дозволив в якійсь мірі «зімітувати» для інституцій Європейського Союзу «кроки» нинішньої української влади «на шляху до демократичних цінностей». Особливо показовий в цьому питанні той факт, що новий Закон про громадські об'єднання буде введений в дію тільки з 1 січня 2013 року, тобто після парламентських виборів.

Столичні ОСНи як платні опорні пункти Попова у Києві

Разом із загальнонаціональним рівнем влада докладає зусиль і до створення ручного «громадянського суспільства» на місцевому рівні. Найнаочніше це проявляється в Києві.

Так, у відповідь на зростаючі протестні рухи жителів столиці проти знищення пам'ятників історії і архітектури, вирубання зелених зон і незаконних забудов, міська влада заснувала в березні 2012 року Цивільний форум, який поставив перед собою мету зберегти культурний вигляд Києва і перетворити його у європейську столицю. У створенні цієї неформальної організації взяли участь Каденюк, Гнатюк, Губерський, Бубка, Скрипка, Руслана, і низка інших відомих в Україні людей. Головою Громадського форуму був обраний Леонід Кравчук. Показником життєздатності і ефективності діяльності створеної під патронажем Олександра Попова організації стала її реакція на недавнє знесення будівельною компанією Ахметова трьох будівель на Андріївському узвозі. Точніше – відсутність будь-якої реакції.

Але головну ставку у створенні ручних інститутів «громадянського суспільства» у місті

Київ столична влада зробила на «органах самоорганізації населення» (так званих ОСН). Їх створення і діяльність будується відповідно до Закону України «Про органи самоорганізації населення», що набув чинності в липні 2001 року.

Згідно статті 49 закону, ОСН – представницькі органи, що створюються жителями, які на законних підставах мешкають на території міста або його частини. Вони покликані забезпечувати участь жителів в реалізації соціально-економічного, культурного розвитку відповідної території, інших місцевих програм.

У цілому по Україні і безпосередньо в Києві вони до 2010 року не набули широкого поширення. Але в столиці, після фактичного усунення Партією регіонів від важелів управління команди Леоніда Черновецького і призначення головою міської держадміністрації Олександра Попова, місцева влада раптом почала активно займатися їх створенням з кожному мікрорайоні. Більше того, від початку 2011 року КМДА виділила з бюджету Києва близько 400 мільйонів гривень на їх фінансування. На ці гроші в кожному з районних ОСН створений невеликий штатний апарат і громадські ради, в які, в обов'язковому порядку, введені чиновники міської адміністрації, що мешкають в цьому мікрорайоні. За допомогою залучення активних громадян ОСН складають кошториси і подають заявки в КМДА на ремонт під'їздів, дахів, ліфтів, фасадів будинків, поліпшення вуличного освітлення, асфальтування під'їзних доріжок і устаткування дитячих майданчиків.

І хоча, безумовно, таку діяльність влади можна тільки вітати, є два великих АЛЕ. За інформацією окремих активістів ОСН, відкати за отримання грошей на рішення проблем мешканців складають близько 50-60 відсотків. А по-друге, вони відкрито спрямовуються на підтримку на майбутніх виборах мера столиці Олександра Попова, а на парламентських – Партії регіонів і її мажоритарних кандидатів. Тобто, ОСН фактично перетворені за рахунок бюджетних грошей усіх киян в отакі опорні районні пункти підтримки нинішньої влади.

Оманлива статистика цивільних інститутів в Україні

Формально в Україні інститутів ГО немало. За інформацією журналу «Тиждень», у 2011 році органи юстиції легалізували близько 50 тисяч громадських (66% загальної кількості) і благодійних (31%) організацій. Із громадських організацій фізкультурно-спортивні складають 18%, професійного напрямку – 15%, молодіжні – 11%, ветеранів і інвалідів – 9%, культурно-просвітницькі – 7%, об'єднання, створені на етнічній основі – 5%, правозахисні – 5%. Наприкінці 2011-го загальноукраїнських організації налічувалося 3,5 тисячі, причому сьома частина з них була сформована за останні два роки.

За формальним показником кількості ГО Україна майже не відстає від загальноєвропейського рівня. Проте існуючі громадські організації, за даними Інституту соціології НАНУ, об'єднують у своїх лавах лише 20% громадян України. Реальну відсутність громадянського суспільства класичне мафіозне об'єднання великого капіталу і чиновницької бюрократії використовує для створення ілюзії існування демократичних інститутів і безпосереднього вирішення власних бізнес-проблем.

Практично всі фінансово-промислові групи, окремі великі підприємці і навіть низка високопоставлених чиновників з метою захисту своїх інтересів у публічній сфері створили в Україні цілу систему ручних громадських організацій. Заради справедливості варто зауважити, що і на Заході формально ситуація в цьому питанні аналогічна. Там так само діє ціла мережа фіктивних громадських організацій, що фінансуються певними компаніями з метою впливу на громадську думку шляхом вкидання в інформаційний простір певних тез, тверджень. Особливо це характерно для фармацевтичної і екологічної сфер. Згадаймо хоча б Всесвітню організацію охорони здоров'я, яка практично щорічно передрікає широкомасштабні епідемії грипу і нав'язує різним державам, а іноді і цілим континентам, різні вакцини і ліки.

Проте в розвинених країнах Заходу цей недолік компенсується тим, що все ж переважна більшість громадських організацій реальна, і вони об'єднують справжніх активістів, яких дійсно цікавить відповідна тематика. У нас же все навпаки: більшість громадських організацій безпосередньо пов'язана із замовниками або взагалі ними створена. Немало є і таких, які не працюють постійно на одного замовника, а просто продають свої послуги для проведення певної кампанії.

Чи зуміє влада використати ініціативу «Першого грудня» у своїх цілях?

Аналіз кроків, що робляться владою у створенні ручного «громадянського суспільства» мимоволі наштовхує на думку, що вона спробує використати у своїх цілях й ініціативу «Першого грудня». Ні на секунду не сумніваючись в щирості намірів і правильності сказаних її ініціаторами – 11 авторитетних постатей українського суспільства – слів, Але водночас починаєш чомусь замислюватися над такими, начебто, простими речами.

По-перше, чому секретарем (тобто головним організатором) засідання 5 квітня став Іван Васюник, колишній перший заступник Секретаріату Президента Ющенка, а, потім – віце-прем'єр-міністр з гуманітарних питань другого уряду Юлії Тимошенко за квотою НУНС. Замість того, щоб розподілити свої зусилля на усьому комплексі найбільш гострих проблем його службової відповідальності (у медицині, культурі, системі освіти, ЗМІ, соціальній політиці, спорті і так далі), він повністю сконцентрувався на підготовці до Євро-2012. Тобто, на тій сфері діяльності, де чиновникові легше всього заробити «ліві» доходи. В якості члена Координаційної ради з підготовки до всеукраїнської спортивно-футбольної афери і, особливо, голови наглядової ради НСК «Олімпійський», Іван Васюник себе достатньою мірою скомпрометував. Як багато писалося тоді в пресі, за його патронажу будівництвом стадіону і гроші розкрадали, і реконструкція об'єкту пробуксовувала.

А якщо згадати, що інший ставленик НУНС Марина Ставнійчук, яка сьогодні є начальником Головного управління Адміністрації Президента з конституційно-правових питань, призначена Януковичем керівником Координаційної ради з розвитку громадянського суспільства в Україні, підозри про істинну роль Васюника в ініціативі «Першого грудня» ще більше посилюються.

По-друге, чому засідання 5 квітня пройшло в «Українському домі» на Європейській площі. Ні для кого з представників протестних рухів в Україні не є таємницею, що орендувати приміщення в ньому для проведення своїх заходів без дозволу керівництва Кабміну неможливо.

По-третє, чому на засідання 5 квітня були у більшості своїй запрошені представники культури, відомі журналісти і телеведучі, чия думка і так щодня озвучується в мас-медіа. У той же час керівників нових громадських організацій, які генерували протестні виступи в 2011-2012 роках і працюють з народом на вулиці, а не в затишних студіях, було запрошено лише одиниці.

По-четверте, чому квітневе засідання ініціативи «Першого грудня» проходило в старому «совковому» форматі: загальна частина, робота за секціями, підведення підсумків (які, до речі, не підвели).

По-п'яте, чому висловлювані ініціаторами круглого столу оцінки носили занадто абстрактний характер. Ніхто з тих, що виступали, прямо не звинуватив владу в аморальності таких суто практичних вчинків, як: незаконне привласнення Януковичем «Межигір'я»; державне фінансування панських життєвих потреб Президента; формування уряду з міністрів-капіталістів (котрі, як показав час, обійняли високі чиновницькі посади передусім для вибивання для своїх фірм замовлень і бюджетних грошей); грабіжницький характер авральної приватизації; ірраціоналізм у проведенні в сьогоднішніх соціально-економічних умовах України Євро-2012; тотальна корупція замовлених тендерів із закупівлі міністерствами і відомствами за участі одного учасника, і багато в чому іншому.

І, по-шосте, чому, якщо судити за інформацією з преси, чотири учасники попередньої зустрічі з Януковичем не розповіли, про що вони, окрім необхідності звільнення Тимошенко і Луценка, говорили з Президентом.

Усе це закономірно наводить на думку, що влада має намір перетворити ініціативу «Першого грудня» на ще один спосіб «випуску пари» невдоволення певних прошарків і соціальних груп, а саме – духовних і моральних авторитетів суспільства й креативної інтелігенції.

Володимир Ларцев – голова Товариства мешканців багатоквартирних будинків, доктор філософських наук

[Радіо Свобода](#)